

Nr 26

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder att förhindra barnmisshandel.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 577 av fru *Hultell* och II: 696 av herr *Hedin* hemställas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning om förekomsten av barnmisshandel och möjligheter att vidtaga åtgärder för förebyggande därav.

I de likalydande till allmänna beredningsutskottet likaledes hänvisade motionerna I: 253 av fru *Segerstedt Wiberg* och fru *Hamrin-Thorell* och II: 309 av fröken *Elmén* hemställas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning i syfte att få till stånd dels föräldrautbildning och bättre psykisk rådgivning vid barnavårdscentraler, dels tillgång till juridisk expertis inom eller vid sidan av de barnavårdande organen.

Ovanstående motioner har upptagits till samtidig behandling.

I motionerna I: 577 och II: 696 framhålls att misshandel av små barn inte är ovanlig i vårt land och att företeelsen också synes vara i tilltagande.

Sålunda har i ett nummer av Svensk Läkartidning (nr 41/1964) redovisats sex fall av svår barnmisshandel vilka behandlats på barnsjukhuset i Göteborg. Av dessa inträffade fyra under loppet av sex månader. I fyra av de sex fallen kunde man inte skydda barnen från upprepade skador, och två av dessa fyra fall fick dödlig utgång.

Svårigheten att bedöma fall av barnmisshandel och framför allt att nå fram till rättsliga åtgärder belyses av en artikel i Svensk Polis (nr 2/1964), vari bl. a. anföres:

När t. ex. — såsom förekommer i vårt material — det vid trenne tillfällen uppstod livsfarliga skador på ett i övrigt friskt spädbarn, då detta var ensamt med samme man, borde det ej vara svårt för utredarna att inringa misssådaren. Men ej heller denne man blev åtalad. I dylika fall känner sig läkaren, som ju vet att barnet har blivit misshandlat, desavuerad av de straffrättsliga myndigheterna.

Enligt motionärernas mening är det angeläget att preventiva åtgärder vidtages. Någon form av utbyggt system med barnavårdsman bör övervägas.

I motionerna I: 253 och II: 309 framhålls bl. a. att expertisen är ense om att småbarn saknar erforderligt rättsskydd. Önskvärdheten av vidgade förebyggande åtgärder från samhällets sida betonas. Misshandlade barn, säger motionärerna, återsändes ofta till den miljö, som visat sig vara farlig för dem.

Vissa uppgifter tyder på att fallen av barnmisshandel i stället för att minska visar tendens att öka i antal.

Vidare pekar motionärerna på att de fall av misshandel till döds, som på senare tid förekommit, visar att samhällets skydd inte fungerar tillfredsställande.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionerna II: 696 och I: 253.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från socialstyrelsen och berett barnavårdsnämnden i Stockholms stad tillfälle att inkomma med yttrande.

Socialstyrelsen anför bl. a.

Után tvivel föreligger behov av *föräldrautbildning*. Man torde dock inte böra fästa för stora förhoppningar vid en sådan, då det gäller att förebygga barnmisshandel. Upplysning kan vara av värde i de fall, då föräldrar agar sina barn i ovetenhet om de negativa verkningar detta kan få för barnets psyke och för förhållandet mellan barn och föräldrar. De verkliga misshandelfallen torde man dock inte komma till rätta med genom upplysning. I dessa fall rör det sig om abnorma individer, vilkas reaktioner inte kan påverkas på denna väg. Undervisning av mödrar på BB efter nedkomsten torde också ha ett begränsat värde. Dels är mödrarnas BB-vistelse som regel mycket kort — mindre än en vecka — dels torde mödrarna — i den mån de orkar intressera sig för kunskapsinhämtande — mest vara intresserade av att lära sig den praktiska vården av barnet (amning, skötning etc.). Kampen mot barnmisshandel torde huvudsakligen få föras med andra medel.

Motionärernas önskemål om *bättre psykisk rådgivning vid barnavårdscentraler* delas av socialstyrelsen. Problemet härvidlag är enligt styrelsens mening bristen på barnpsykologer och barnpsykiatrer. Förrän en bättre tillgång på sådana specialister erhållits, torde detta önskemål inte kunna förverkligas.

Styrelsen anför vidare:

När det gäller att föra i bevis fall av barnmisshandel, tvivlar dock socialstyrelsen på att en förstärkning av barnavårdsnämnderna med juridisk expertis nämnvärt skulle öka möjligheterna att komma till rätta med problemet. Det utmärkande för de omskrivna fallen av barnmisshandel är, att misshandel inte har kunnat påvisas med sådan säkerhet, att åklagaren ansett sig kunna väcka åtal. Den avgörande betydelsen vid utredningar rörande barnmisshandel torde få tillmätas läkarutlåtandet.

Om barnavårdsmännen i högre grad än nu är fallet kommer att kunna koncentrera sitt arbete på de rent kurativa uppgifterna, vilket socialstyrelsen anser önskvärt, blir barnavårdsmannen en ännu betydelsefullare faktor i det förebyggande arbetet än för närvarande. I motion II: 696 framföres tanken på en utbyggnad av barnavårdsmannainstitutionen på så sätt, att exempelvis erfarna mödrar fungerade som biträdande barnavårdsmän och utövade en viss uppsikt över barnfamiljerna i ett visst område. Denna tanke måste socialstyrelsen avvisa såsom orealistisk.

Upptäckten att misshandel av små barn i hemmen inte är helt ovanlig har väckt bestörtning. Företeelsen synes inte vara något unikt för vårt land

utan har uppmärksamrats även i andra länder t. ex. i Storbritannien och USA. Det är uppenbart att samhället måste ägna företeelsen stor uppmärksamhet och göra allt vad göras kan för att skydda barnen. Samhällets åtgärder bör syfta till att dels förebygga uppkomsten av misshandel, dels rädda misshandlade barn från fortsatt misshandel. Socialstyrelsen tar upp dessa problem till behandling i ett nummer av Råd och anvisningar, som är under utarbetande. Här kommer framför allt vikten av samarbete mellan olika myndigheter att framhållas, liksom anmälningsplikten för vissa befattningshavare jämlikt 93 § Bvl. Barnavårdsnämndens utredningsarbete i ärenden av detta slag kommer att behandlas, varvid betydelsen av en snabb handläggning understryks. Vikten av att läkare omedelbart anlitas vid misstanke om misshandel kommer att betonas. I yttrande över motionen II: 170 om obligatorisk medicinsk kontroll av barn har socialstyrelsen framfört som sin åsikt, att en sådan borde ge vissa möjligheter till upptäckt av misshandelskadorna och således borde kunna fungera som en åtgärd i kampen mot barnmisshandel.

Ehuru socialstyrelsen anser, att befintlig lagstiftning ger goda möjligheter att bekämpa barnmisshandel, anser styrelsen ändå denna fråga vara så allvarlig, att även nya vägar bör sökas. Styrelsen tillstyrker därför de framförda förslagen om förutsättningslös utredning.

Barnavårdsnämnden i Stockholms stad uttalar bl. a. följande.

I de inledande stadgandena i barnavårdslagen sägs bl. a., att barnavårdsnämnden skall göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden och därvid särskilt beakta sådana underåriga, som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheter i övrigt kan anses vara utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt. Det innebär, att barnavårdsnämnderna har en obligatorisk skyldighet att vidtaga lämpliga anordningar och åtgärder i allmänt förebyggande syfte. De resurser, som barnavårdsnämnderna tillföres för denna uppgift, och det sätt, på vilket de utnyttjas, är uppenbarligen av stor betydelse, då det gäller att komma till rätta med de av motionärerna aktualiserade problemen.

För Stockholms vidkommande pågår en kontinuerlig upplysnings- och informationsverksamhet i dessa frågor i form av kursverksamhet, föräldramöten och liknande sammankomster vid barnstugor och andra institutioner samt genom barnavårdscentralernas, rådgivningsbyråernas och andra organs försorg. Broschyrer och folders med råd och anvisningar distribueras i avsevärd omfattning både till barnavårdande personal och till allmänheten. Här bör särskilt nämnas den av barnavårdsnämnden utgivna broschyrserien »Barnets åldrar», som sedan ett par år tillbaka utsändes till samtliga mödrar i staden vid olika tidpunkter under barnets uppväxttid. Serien, som omfattar sex skrifter, behandlar följande åldersgrupper, nämligen det första levnadsåret, 1—4 år, 5—6 år, 7—10 år, 11—13 år samt 14—16 år. Den förstnämnda skriften — det första levnadsåret — utdelas vid barnens födelse och distribueras genom barnbördshuset. De övriga skrifterna utsändas genom utnyttjande av registret för allmänna barnbidrag till familjer med barn i de aktuella åldrarna. Utsändningen sker fortlöpande på så sätt att den skrift, som gäller en viss åldersgrupp, utsändes så snart barnet uppnår den ålder för vilken skriften är aktuell. Broschyerna är utarbetade av medicinsk och psykologisk expertis och ger i populär form råd och anvisningar, som tar sikte på förhållandet mellan föräldrar och barn.

Genom barnavårdsinstitutionerna distribueras också småskrifter, utgivna av Föreningen för psykisk hälsovård med råd och anvisningar rörande barns skötsel och uppfostran. Utan tvekan föreligger emellertid på detta område behov av ytterligare insatser.

Den allmänna upplysningsverksamheten når inte alltid fram till de föräldrar, som bäst behöver vägledning. Här kommer den individuellt inriktade, förebyggande verksamheten in. Barnavårdscentralerna når det stora flertalet föräldrar så länge barnen är i späda ålder. Deras verksamhet omfattar förutom läkarundersökning och allmän hälsokontroll också hembesök och allmän vägledning i barnets vård och skötsel.

Mycket talar för att barnavårdscentralerna skulle kunna få vidgade förebyggande uppgifter av mentalhygienisk karaktär. En verksamhet med denna inriktning har sedan en tid bedrivits i Stockholm. Ett antal psykologer, knutna till den psykiska barna- och ungdomsvården, har avdelats som konsulter vid barnavårdscentralerna och barnstugorna. Tills vidare har verksamheten främst inriktats på att ge personalen vid institutionerna information och handledning i mentalhygieniska frågor, medan en direkt för föräldrarna avsedd verksamhet kunnat bedrivas endast i begränsad omfattning. Ett fortsatt och intensifierat arbete efter dessa linjer bör kunna ge goda resultat.

Beträffande samhällets möjligheter att skydda barnen mot fysiskt och psykiskt våld bör framhållas, att barnavårdsnämnden enligt barnavårdslagen har skyldighet att ingripa vid fall av misshandel eller annan vanvård av barn. Även föräldrabalken och strafflagen innehåller bestämmelser, som är avsedda att utgöra ett skydd mot barnmisshandel. En förutsättning för att dessa stadganden skall ha avsedd effekt är naturligtvis att sådana fall verkligen kommer till barnavårdsnämndens eller annan myndighets kännedom. Skyldighet att ofördröjligen anmäla åligger enligt barnavårdslagen befattningshavare och myndigheter inom barnvården samt läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor. Anmälningsskyldigheten som är förknippad med tjänsteansvar, förutsätter icke att visshet skall föreligga vid anmälningsfallet. Blotta misstanken om att barn utsätts för misshandel eller behandlas på sådant sätt att deras kroppsliga eller själsliga hälsa utsätts för fara är sålunda tillräcklig. Barnmisshandel är emellertid svår att iakttaga eller belägga. Anmälningar förekommer sällan, vare sig från personer och organ med anmälningsskyldighet eller från allmänheten. Barnavårdsnämnden i Stockholm har under de senaste åren endast haft något enstaka fall av misstänkt uppsåtlig misshandel av barn att ta befattning med och intet fall har lett till polisiär utredning eller rättslig påföljd. En kraftig anmaning till olika befattningshavare inom barnavård och sjukvård att obetingat iakttaga anmälningsskyldigheten skulle möjligen ge till resultat, att barnavårdsnämnderna finge tillfälle att ingripa ofta och på ett tidigare stadium. I diskussionen har också tanken på en lagstadgad, allmän anmälningsskyldighet framförts. Konsekvenserna av en sådan lag är emellertid svåra att förutsäga och det är tveksamt, om den skulle innebära ett effektivare skydd för barnen.

Det är uppenbart, att det finns anledning vidga och effektivisera den upplysningsverksamhet, som syftar till att skapa så gynnsamma betingelser som möjligt för barns vård och utveckling. På detta förebyggande plan finns de största förutsättningarna att på längre sikt nå resultat. I barnmisshandelfallen är emellertid de föräldrar, som det gäller, svåra att nå. Ofta torde det röra sig om personer, som är psykiskt avvikande eller på annat sätt oförmögna att realistiskt bedöma sitt handlande. För en belysning av hela detta

spörsmål och för att få ett underlag för bedömning av eventuella åtgärder vid sidan av upplysningsverksamheten, vore det värdefullt, att genom en undersökning försöka utröna omfattningen och karaktären av kända barnmisshandelsfall.

Utskottet

Bakgrunden till förevarande motionsförslag är de upprörande fall av barnmisshandel som uppdragats under den senaste tiden. I motionerna I: 577 och II: 696 hemställs om en förutsättningslös utredning om förekomsten av barnmisshandel och om förebyggande åtgärder häremot. I motionerna I: 253 och II: 309 föreslås en skyndsamt utredning i syfte att få till stånd föräldrautbildning, vidgad psykisk rådgivning vid barnavårdscentralerna och tillgång till juridisk expertis för de barnavårdande organen.

Det är även enligt utskottets mening av största vikt att samhället gör stora ansträngningar för att komma till rätta med de förhållanden som påtalats i motionerna. Det är djupt otillfredsställande att i dagens samhälle med dess inriktning på en effektiv och human barnavård möjligheterna att ingripa emot och förebygga grova missbruk av rätten att aga skall vara så begränsade som nu uppenbarligen är fallet.

Utskottet är samtidigt medvetet om att stora svårigheter möter när det gäller att åstadkomma effektiva åtgärder mot barnmisshandel. Det är vidare sannolikt att vissa i motionerna särskilt omnämnda åtgärder, såsom också framhållits i remissyttrandena, åtminstone f. n. endast kan få en rätt begränsad effekt. Utskottet åsyftar härmed bl. a. förslagen om föräldrautbildning och om att barnavårdsorganen i större utsträckning skulle anlita juridisk expertis. Det synes också utskottet tveksamt om omedelbara ändringar i den lagstiftning som innehåller bestämmelser till skydd för barnen — i första hand föräldrabalken, barnavårdslagen och brottsbalken — skulle i nämnvärd grad kunna minska riskerna för nya fall av barnmisshandel. Utskottet vill emellertid något beröra ett i detta sammanhang relevant spörsmål som upptagits i motionerna, nämligen frågan om anonymitetsskydd för den som anmäler barnmisshandel. Det har hävdats att detta skydd som regleras genom sekretesslagen och bestämmelser i tryckfrihetsförordningen är otillräckligt och att i många fall den som känner till fall av barnmisshandel på grund av risken för repressalier underlåter att göra anmälan. Utskottet får erinra om att frågan om handlingars sekretess är under utredning av offentlighetskommittén. Denna avgav förra året en diskussionspromemoria vari beträffande anmälningar av den art som här är i fråga uttalades, att en lämplig avvägning av anonymitetsskyddet vore att det skulle tillämpas då ett offentlighetsållande av anmälan skulle kunna medföra fara för våld emot anmälaren eller denne närstående. Förslaget har enligt vad utskottet erfarit varit föremål för diskussion vid överläggningar mellan kommitten och be-

rörda myndigheter. Därvid lär synpunkter ha framförts, innebärande att skyddet bör väsentligt utvidgas. Frågan prövas vidare mot denna bakgrund. Utskottet får i övrigt erinra om den anmälningssplikten som enligt barnavårdslagen ex officio åligger befattningshavare hos de barnavårdande myndigheterna ävensom läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor. Socialstyrelsen kommer inom kort att i sin skriftserie »Råd och anvisningar», vilken distribueras till samtliga barnavårdsnämnder, inskräpa vikten av att anmälningssplikten iakttages. I detta sammanhang kommer styrelsen också bl. a. att framhålla nödvändigheten av att läkare omedelbart anlitas vid misstanke om misshandel. Svårigheterna att åstadkomma tillräcklig bevisning för väckande av åtal har ofta sammanhängt med underlåtenhet i detta avseende. I övrigt må beträffande anmälningssplikten framhållas att inom justitiedepartementet undersökningar pågår beträffande verkningarna av den i den danska barnavårdslagstiftningen föreskrivna anmälningssplikten för envar medborgare.

Den största svårigheten för möjligheterna att effektivt bekämpa barnmisshandeln är såvitt utskottet kunnat finna den bristande kännedomen om de förhållanden som ligger bakom dessa företeelser. Inte minst synes de psykologiska faktorernas och miljöfaktorernas roll härvidlag vara otillräckligt kända. Det skulle enligt utskottets mening vara av stort värde med en ingående undersökning av dessa förhållanden. Utskottet anser således att motionärernas önskemål bör tillmötesgå på det sättet att en sådan undersökning kommer till stånd.

För undersökningen bör i enlighet med vad ovan sagts anlitas bl. a. medicinsk, psykologisk och sociologisk expertis, och i undersökningen torde självfallet böra ingå en granskning av de fall av barnmisshandel som är kända. Undersökningen bör kunna ge ett fastare underlag för utformningen av praktiska åtgärder av olika slag. I motionerna framförda särskilda förslag, exempelvis angående föräldrautbildning, upplysning, förstärkning av den psykiska rådgivningen vid barnavårdsnämnderna och av den juridiska expertis som står till barnavårdsorganens förfogande, får då i vad gäller åtgärder på längre sikt eller av större omfattning prövas med beaktande av undersökningens resultat. Undersökningen kan jämväl eventuellt aktualisera frågan om en omprövning av rätten att aga.

Utskottet får under hänvisning till det ovan anförda hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 253 och II: 309 samt de likalydande motionerna I: 577 och II: 696 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en undersökning beträffande barnmisshandel.

Stockholm den 6 april 1965

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Eric Gustaf Peterson, Hellebladh, Nyman, Axel Kristiansson, fru Hultell, herrar Helge Karlsson*, Wååg* och Blomquist;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, fru Jäderberg, herrar Hamrin i Kalmar*, Svensson i Kungälv, Dickson, Lundmark*, Rimås, Wikner, Börjesson i Glömminge*, Gustafsson i Uddevalla* och Nilsson i Agnäs.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.